

Surat Kredit-i Sebagai Metod Pembayaran dalam Perdagangan Antarabangsa dan Isu-isu Syariah

✓ Ahmad Khilmy b Abdul Rahim, Mohd Shahril b. Ahmad Razimi &

Mohd Murshidi bin Mohd Noor

Abstract

Perkhidmatan pembiayaan perdagangan antarabangsa mula diperkenalkan dalam sistem perbankan Islam di Malaysia pada awal 1990an apabila terdapat keperluan terhadap instrumen-instrumen Islam dalam bentuk perdagangan terutamanya di peringkat antarabangsa. Surat Kredit-i merupakan salah satu metod pembayaran yang diamalkan dalam perdagangan antarabangsa. Sistem perbankan Islam di Malaysia mengamalkan tiga jenis surat kredit secara Islam iaitu surat kredit murabahah-i, surat kredit wakalah-i dan surat kredit musyarakah-i. Kertas kerja ini menganalisa operasi surat kredit-i di bank-bank Islam di Malaysia dan isu-isu Syariah yang berbangkit.

Keywords: Surat Kredit-i, Perdagangan antarabangsa

1. Pengenalan

Surat Kredit merupakan salah satu instrumen pembayaran dalam transaksi perdagangan antarabangsa. Surat Kredit dikenali juga dengan pelbagai nama yang lain seperti Kredit Berdokumen, Surat Kredit Berdokumen, Surat Kredit Komersial dan Komersial Kredit Bank. Ia merupakan instrumen pembayaran yang paling diterima penggunaannya dalam urusan antarabangsa kerana menyediakan perlindungan kepada kedua-dua pengeksport dan pengimport (Hill, 1999).

Surat Kredit bermaksud satu dokumen yang dikeluarkan oleh bank bagi pihak pelanggannya (pengimport) dan ditujukan kepada benefisiari (pengeksport). Surat Kredit akan mengesahkan jaminan bahawa bank akan membayar sejumlah tertentu kepada benefisiari atau pengeksport berdasarkan bil pertukaran yang disertakan bersama-sama dokumen yang lain dengan syarat Surat Kredit itu dikeluarkan mengikut peraturan-peraturan Surat Kredit (Lee dan Datta, 2007, Hinkelman, 2002, Sauad, 1992).

Dalam sistem perbankan Islam, operasi Surat Kredit adalah sama dengan operasi yang dipraktikkan dalam sistem konvensional. Elemen utama yang membezakan antara kedua-duanya adalah aplikasi kontrak-kontrak muamalat dalam Surat Kredit yang ditawarkan oleh sistem perbankan Islam. Perkhidmatan Surat Kredit secara Islam diperkenalkan di Malaysia apabila Bank Islam Malaysia Berhad memulakan operasinya pada tahun 1983. Seterusnya diikuti oleh Malayan Banking Berhad (Maybank) dan Bank Bumiputera Malaysia Berhad (BBMB) pada tahun 1993. Apabila Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) dilancarkan sebagai bank

Islam penuh pada tahun 1999, Surat Kredit *wakalah* menjadi salah satu produk penting yang ditawarkan¹.

Dalam sistem perbankan Islam, operasi Surat Kredit adalah sama dengan operasi yang dipraktikkan dalam sistem konvensional. Elemen utama yang membezakan antara kedua-duanya adalah aplikasi kontrak-kontrak muamalat dalam Surat Kredit yang ditawarkan oleh sistem perbankan Islam. Perkhidmatan Surat Kredit secara Islam diperkenalkan di Malaysia apabila Bank Islam Malaysia Berhad memulakan operasinya pada tahun 1983. Seterusnya diikuti oleh Malayan Banking Berhad (Maybank) dan Bank Bumiputera Malaysia Berhad (BBMB) pada tahun 1993. Apabila Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) dilancarkan sebagai bank Islam penuh pada tahun 1999, Surat Kredit *wakalah* menjadi salah satu produk penting yang ditawarkan².

Kontrak-kontrak yang digunakan dalam operasi Surat Kredit secara Islam dalam sistem perbankan Islam di Malaysia kebanyakannya ialah *wakalah* dan *murabahah*. Ada bank Islam yang menawarkan Surat Kredit berdasarkan *wakalah*

¹ Temu bual dengan En Ismail b Mahayuddin, Penasihat CIMB Islamic Bhd pada 5.7.2012 di Shah Alam

² Temu bual dengan En Ismail b Mahayuddin, Penasihat CIMB Islamic Bhd pada 5.7.2012 di Shah Alam

atau *murabahah* sahaja dan ada juga bank Islam yang menawarkan kedua-duanya. Namun begitu, terdapat juga bank Islam yang menggunakan kontrak yang lain seperti Bank Muamalat Malaysia yang menggunakan kontrak *musyarakah* dalam transaksi Surat Kredit-i selain *wakalah* dan *murabahah*. Surat Kredit *musyarakah* digunakan secara meluas dalam perbankan Islam di negara-negara Timur Tengah (Ahmad Azam *et al.*, 2009).

Kertas kerja ini akan membincangkan operasi dan pelaksanaan surat kredit-i *wakalah*, *murabahah* dan *musyarakah* yang diaplikasikan oleh bank-bank Islam di Malaysia. Kajian juga akan memfokuskan beberapa isu Syariah utama yang timbul dari pelaksanaan kontrak-kontrak tersebut.

2. Metodologi

Kajian ini sepenuhnya menggunakan metodologi kualitatif yang menekankan pembinaan makna, pemahaman konsep atau simbol dan istilah atau penerangan terperinci tentang sesuatu kejadian, objek atau proses (Tuckman, B.W., 1999). Sesuai dengan metode yang digunakan, kajian ini mengaplikasikan dua teknik pengumpulan data iaitu kaedah penyelidikan perpustakaan dan juga penyelidikan lapangan yang berdasarkan metode temubual dan metode dokumentasi. Penyelidik menemubual pihak-pihak yang terlibat secara langsung dengan proses penyediaan dan operasi surat kredit-i di bank-bank Islam yang terlibat, eksekutif-eksekutif Syariah dan pakar-pakar kewangan dan perbankan Islam.

3. Konsep Surat Kredit-i

Terdapat berbagai-bagai definisi yang diberikan terhadap Surat Kredit secara Islam (Surat Kredit-i). AAOIFI (2008) mendefinisikannya sebagai :

"a written undertaking by a bank (known as the issuer) given to the seller (the beneficiary) as per the buyer's (applicant's or orderer's) instruction or is issued by the bank for its own use, undertaking to pay up to a specified amount (in cash or through acceptance or discounting of a bill of exchange), within a certain period of time, on condition that the seller present documents for the goods conforming to the instructions".

Selain itu terdapat juga definisi yang diberikan oleh bank-bank komersil di Malaysia tentang Surat Kredit secara Islam. Pihak Bank Muamalat Malaysia Berhad (2008) mendefinisikan surat Kredit-i sebagai :

"a written undertaking by the Bank, given to a seller (the beneficiary) at the request and the instructions of the buyer (the applicant), to pay at sight or at a determinable future date up to a stated sum of money within a prescribed time limit and against stipulated documents which must comply with terms and conditions"

Definisi-definisi di atas memberikan indikasi bahawa Surat Kredit yang dilaksanakan dalam sistem perbankan konvensional dan sistem perbankan Islam memainkan peranan dan fungsi yang sama iaitu untuk memudahkan urusan perdagangan khususnya dalam peringkat antarabangsa.

Ciri yang membezakan kedua-duanya ialah Surat Kredit secara Islam beroperasi berlandaskan kontrak-kontrak yang terdapat dalam sistem *muamalat* Islam. Penggunaan kontrak-kontrak tersebut secara umumnya tidak merubah sifat-sifat yang sedia ada atau fungsi utama Surat Kredit. Fungsi kontrak-kontrak muamalat adalah untuk menghapuskan elemen-elemen *riba* dan *gharar* yang terdapat dalam operasi Surat Kredit. Ia tidak mengubah suai peraturan-peraturan asas Surat Kredit, UCP¹ atau mana-mana undang-undang antarabangsa yang dikeluarkan oleh International Chamber of Commerce (ICC). Menurut Ahmad Azam *et al.*, (2009), apabila terdapat peruntukan-peruntukan UCP yang bertentangan dengan kontrak-kontrak tersebut maka terma-terma tambahan akan diwujudkan untuk mengelakkan peruntukan-peruntukan tersebut dapat dilaksanakan.

Secara ringkasnya pihak-pihak yang terlibat dalam operasi surat kredit ialah :

1. Pemohon kepada kredit : Pemohon kepada kredit bermaksud pihak yang mana kredit telah dikeluarkan atas permintaannya (Artikel 2, UCP600).

¹ Ia merupakan satu kompilasi amalan-amalan komersil yang diamalkan di peringkat antarabangsa dan pertama kali dikeluarkan pada tahun 1930 oleh Dewan Perniagaan Antarabangsa. Ia sentiasa dikemaskinikan setiap 10 tahun dan versi yang terkini ialah yang dikuatkuasakan pada satu 1 Julai 2007 yang dikenali sebagai UCP 600. Sebelum lahirnya UCP 600, UCP versi 500 telah digunakan. Kewujudan UCP 600 telah mengubah peruntukan tertentu yang selama ini terkandung dalam UCP 500, Rosmawani Che Hashim (2009).

- ii. Benefisiari : Pengeksport merupakan pihak yang akan menerima bayaran dalam Surat Kredit dan dikenali juga sebagai benefisiari. Benefisari ditakrifkan sebagai pihak yang mana kredit telah dikeluarkan untuknya (Artikel 2,UCP600).
- iii. Bank penerbit (bank pengimport) : Bank penerbit ialah bank yang mengeluarkan Surat Kredit atas permintaan pemohon (Artikel 2, UCP 600). Ia merupakan bank yang mewakili pengimport.
- iv. Bank koresponden – bank penasihat atau bank peraku : Bank yang akan mewakili pengeksport dikenali sebagai bank koreponden dan ia juga boleh bertindak sebagai bank koresponden penasihat atau bank koresponden peraku

Pemilihan terhadap bank-bank di negara pengeksport adalah bergantung kepada rangkaian bank penerbit. Namun begitu, pengeksport juga boleh memilih bank-bank tertentu untuk mewakilinya¹.

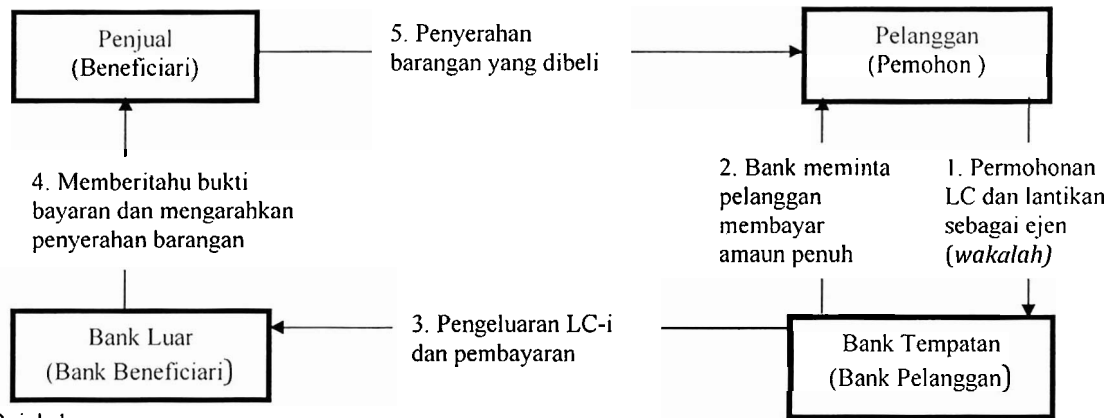
1. Kontrak-kontrak Muamalat dalam Surat Kredit-i

Bank-bank Islam di Malaysia menggunakan tiga kontrak muamalat dalam operasi surat kredit-i iaitu wakalah, murabahah dan musyarakah. Penyelidik akan menghuraikan pelaksanaan kontrak-kontrak tersebut dalam operasi surat kredit-i seperti mana yang sedang dilaksanakan oleh beberapa bank-bank Islam yang terpilih.

1.1 Surat Kredit Wakalah

Surat Kredit yang menggunakan kontrak *wakalah* bermaksud pihak bank dilantik menjadi agen atau wakil bagi pihak pelanggan. Secara ringkasnya *wakalah* diertikan sebagai satu akad yang memberi kuasa orang yang mewakili kepada penerima wakil untuk menjalankan sesuatu tugas atau kerja bagi pihak orang yang mewakilkan ataupun menyerahkan sesuatu urusan kepada orang lain untuk melakukannya sama ada sebahagian atau kesemuanya. Perincian bagi pelaksanaan Surat Kredit *wakalah* yang diamalkan dalam sistem perbankan Islam di Malaysia dan keterangannya adalah seperti yang diilustrasikan dalam rajah berikut :

¹Temu bual dengan Pn Nordalina Mohd Tormoti, Head of Section, Bussiness Development, Trade Finance Department, Bank Muamalat Malaysia Berhad. KL, pada 14.10.2011.

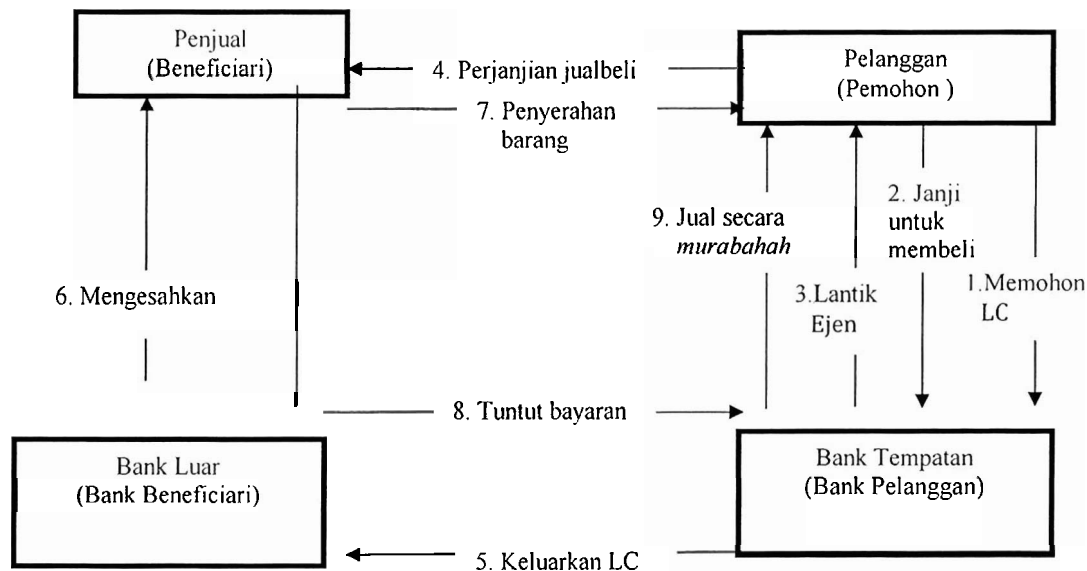
Rajah 1
Operasi Surat Kredit-i Wakalah
Sumber : Nota RHB Islamic Bank, 2011

Proses penyerahan perwakilan berlaku dengan pihak pelanggan menyerahkan butir-butir transaksi perdagangan secara bertulis dalam borang yang khusus kepada pihak bank. Pihak bank selaku wakil (*agent*) akan mengeluarkan Surat Kredit berdasarkan arahan atau permintaan bertulis pihak pelanggan. Arahan-arahan bertulis inilah yang bertindak sebagai "*akad*" yang mengikat kedua-dua belah pihak (bank dan pelanggan) kepada satu perjanjian. Surat Kredit *wakalah* bukanlah satu bentuk pembiayaan kewangan tetapi sebagai suatu perkhidmatan yang diberikan oleh pihak bank kepada pelanggannya. Keuntungan pihak bank hanyalah pada upah dan bayaran pengurusan penyediaan Surat Kredit berkenaan (Lee dan Detta, 2007). Bayaran pengeluaran (*issuance fee*) bagi Surat Kredit yang dikeluarkan oleh perbankan Islam di Malaysia sekarang ialah sebanyak 0.1% sebulan daripada amaun Surat Kredit. Amaun bayaran ini ditentukan oleh pihak ABM (*Association of Bankers Malaysia*)¹.

1.2 Surat Kredit Murabahah

Surat Kredit murabahah bermaksud pihak bank bertindak sebagai peniaga iaitu pihak bank akan membeli barangan terlebih dahulu daripada pengeluar atau pembekal dan kemudiannya menjual semula kepada pelanggan dengan harga yang lebih tinggi (*mark up cost plus*) yang dipersetujui bersama tanpa sebarang bayaran pendahuluan yang diminta daripada pelanggan (Saleem, 1998). Pihak bank akan menawarkan kemudahan Surat Kredit murabahah kepada pelanggan yang tidak mempunyai tunai yang mencukupi untuk menjelaskan bayaran kepada pihak benefisiari dan pelanggan diberi kemudahan untuk menyelesaikan pembayaran penuh dalam tempoh-tempoh yang tertentu. Perincian bagi operasi Surat Kredit murabahah dan keterangannya adalah seperti berikut (Zaharuddin, 2009)

¹ Temu bual dengan En. Azahari Awang Ahmad, Ketua Bahagian Pembiayaan Perdagangan, RHB Islamic Bank Berhad di Menara Yayasan Tun Razak, Jalan Bukit Bintang pada 21.2.2011.

Rajah 4.2 Operasi Surat Kredit-i Murabahah Sumber : Zaharuddin, 2009

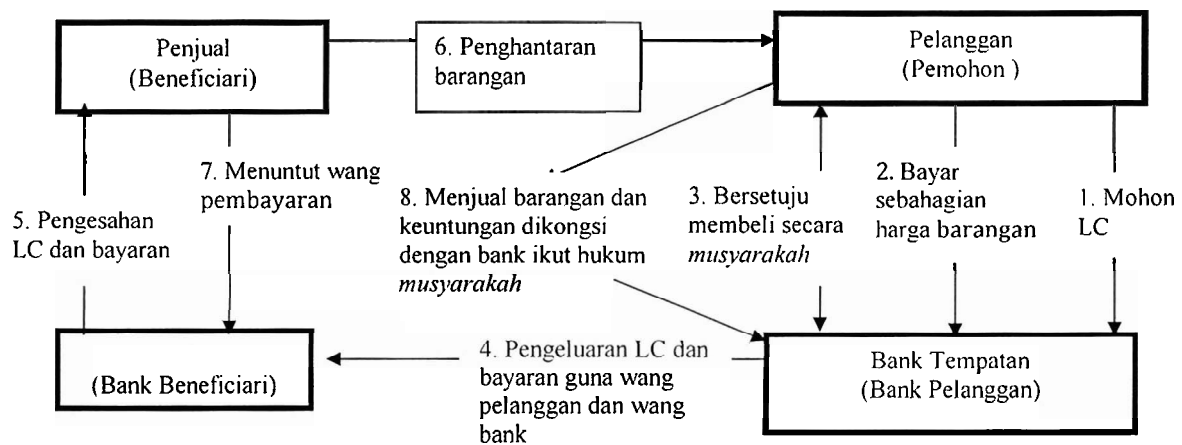
Bank pembeli akan membayar secara penuh dengan menggunakan dananya dahulu. Seterusnya bank menjual barang tersebut secara *murabahah* dan menyerahkan semua dokumen untuk tuntutan barangan di pelabuhan atau lapangan terbang kepada pelanggan. Bank akan mendapat bayarannya secara bertanggung dalam tempoh yang telah dipersetujui dengan pelanggan. Pihak bank mengenakan bayaran komisen kepada pelanggan berdasarkan hukum *al-ujr* dan perbelanjaan mengurus berkaitan penyediaan dan perkhidmatan Surat Kredit. Berbeza dengan Surat Kredit *wakalah*, Surat Kredit *murabahah* merupakan satu pembiayaan pihak bank terhadap pelanggannya dan pelanggan diberikan terma pembayaran tertunda untuk menyelesaikannya. Selain itu, perkara utama yang perlu diberi perhatian dalam operasi Surat Kredit *murabahah* ialah bank perlu memastikan barangan tersebut adalah miliknya walaupun secara *qabd hukni*, sebelum menjualkannya semula kepada pelanggan.

1.3 Surat Kredit Musyarakah

Surat Kredit musyarakah dipraktikkan secara meluas dalam perbankan Islam di Timur Tengah (Ahmad Azam et al., 2009) berbanding perbankan Islam di Malaysia yang banyak mempraktikkan Surat Kredit *wakalah* dan *murabahah*. Perkara ini berlaku kerana perbankan di Malaysia (konvensional) pada dasarnya bersandarkan kepada konsep “pinjaman” (lending) yang menyebabkan konsep “musyarakah” yang berteraskan perkongsian tidak dapat diterima dengan baik oleh bank-bank komersial dan bank-bank perdagangan. Di Malaysia, hanya Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) yang menawarkan perkhidmatan Surat Kredit musyarakah. Namun begitu, produk ini tidak

mendapat sambutan yang menggalakkan daripada pelanggan kerana kurang jelas kefahaman mereka terhadap konsep musyarakah dan juga beberapa aspek teknikal yang rumit untuk dilaksanakan menurut perkiraan bank .

Apabila prinsip *musyarakah* digunakan, maksudnya pihak bank adalah sebagai rakan kongsi dalam urusan belian barangan yang dikehendaki oleh pelanggan. Menurut Sudin (2005), selain bertindak sebagai pihak yang menguruskan segala dokumen yang berkaitan transaksi tersebut, bank juga turut serta mengeluarkan sebahagian modal sebagai membiayai pembelian barangan tersebut. Pelaksanaan Surat Kredit musyarakah ialah seperti rajah berikut :

Rajah 4.3

Operasi Surat Kredit-i Musyarakah

Sumber : Ahmad Azam *et al.*, 2009, Sudin, 2005

Berdasarkan rajah di atas, pihak pelanggan yang telah memperolehi barangan akan berusaha menjualkan barangan tersebut mengikut perjanjian yang telah dimeterai dengan pihak bank dan keuntungan yang diperolehi akan dibahagikan antara kedua-duanya mengikut nisbah yang telah dipersetujui bersama. Di samping itu, pihak bank juga memperolehi keuntungan melalui bayaran komisen yang dikenakan kepada pelanggan kerana perbelanjaan mengurus yang berkaitan dengan perkhidmatan dan pengeluaran Surat Kredit.

2. Isu-isu Syariah dalam Pelaksanaan Surat Kredit-i

Penyelidik hanya akan memfokuskan perkara-perkara pokok ketika menganalisis pelaksanaan surat kredit-i dari perspektif Syariah memandangkan ruang perbincangan dan kupasan yang terbatas. Penyelidik dapat menyimpulkan isu-isu syariah dalam pelaksanaan surat kredit-i ialah seperti isu riba, barangan jualan, dan isu –isu yang berbangkit dari kontrak yang digunakan. Isu-isu ini dianalisis berdasarkan pandangan fuqaha empat mazhab dan fuqaha kontemporari selain badan-badan yang mempunyai autoriti dalam kewangan Islam seperti AAOIFI, Majma' Fiqh OIC dan lain-lain.

i. Riba (*interest*)

Aktiviti perdagangan antarabangsa yang berlaku dalam dunia hari ini terutamanya transaksi yang melibatkan Surat Kredit adalah berpandukan peruntukan peraturan-peraturan yang terkandung dalam *Uniform Custom and Practice for Documentary credits* (UCP) yang dikeluarkan oleh Dewan Perniagaan Antarabangsa (*International Chamber of Commerce*). Menurut Ahmad Azam *et al.* (2009) dan En Azahari b Awang Ahmad¹, Ketua Bahagian Pembiayaan

¹ Temu bual pada 21.2.2011 di RHB Islamic Bank Berhad, Menara Yayasan Tun Razak, Jalan Bukit Bintang, KL

Perdagangan, RHB Islamic, secara umumnya UCP 600 tidak mengandungi peruntukan-peruntukan yang berkaitan dengan riba melainkan artikel 13(b)(iii) yang menyebut :

“ An issuing bank will be responsible for any loss of interest, together with any expenses incurred, if reimbursement is not provided on first demand by a reimbursing bank in accordance with the terms and conditions of the credit. ”

Perkataan “*interest*” dalam klausa di atas merujuk kepada amaun denda (*penalty*) yang perlu dibayar oleh bank penerbit (*issuing bank*) kepada bank pembayar (*reimbursing bank*) dalam situasi kegagalan bank penerbit menyediakan pembayaran dalam tempoh yang ditetapkan. Tempoh masa bank penerbit perlu membuat pembayaran kepada bank pembayar dinyatakan dalam bentuk bilangan hari-hari seperti 3 hari bekerja, 5 hari bekerja atau 7 hari bekerja. Sekiranya bank penerbit gagal membuat pembayaran dalam tempoh tersebut maka penalti dalam bentuk *interest* akan dikenakan. Amaun denda yang dikenakan pula adalah berbeza antara satu negara dengan negara yang lain bergantung kepada

, sebahagian yang lain sebanyak 7% dan ada sesetengah kes amaun yang dikenakan mencapai 9% (Ahmad Azam *et.al*, 2009). Oleh itu, artikel 13 (b) (iii) UCP 600 ini dianggap bertentangan dengan kontrak-kontrak *muamalat* Islam kerana mengandungi unsur-unsur riba yang diharamkan.

ii. Barangan jualan (*subject matter*)

Antara syarat sah barangan yang diakadkan (*al-ma'qud alaihi*) adalah ianya mestilah barangan yang diharuskan oleh syarak. Maksudnya barang itu merupakan sesuatu yang bernilai pada syarak dan pada tanggapan dua pihak yang berakad. Operasi Surat Kredit secara Islam (LC-i) yang dilaksanakan oleh perbankan Islam di Malaysia juga mensyaratkan barangan yang didagangkan mestilah menepati syarat-syarat halal yang telah ditetapkan. Semua pihak yang terlibat dalam operasi Surat Kredit seperti bank, pengimport dan pengeksport hendaklah menyedari bahawa mereka hanya dibenarkan bertransaksi dengan barangan yang berstatus halal sahaja¹.

Persoalan atau isu yang timbul berkaitan sesuatu barangan yang menggunakan Surat Kredit *wakalah* terutamanya ialah kaedah-kaedah untuk memastikan bahawa sesuatu barangan itu benar-benar halal sebelum Surat Kredit *wakalah* dikeluarkan. Terdapat perbezaan dari segi amalan antara negara-negara dalam menentukan status halal sesuatu barangan. Di sesetengah negara, bank-bank mensyaratkan sijil halal dari negara pengeksport untuk mengesahkan status halal sesuatu barangan. Di Malaysia, Bank Negara Malaysia telah menyenaraikan semua jenis barangan yang tidak dibenarkan untuk diurusniagakan di bawah pembiayaan secara Islam seperti “ arak, kuda lumba, daging khinzir, segar atau dibekukan, babi dan ham” (Bank Negara Guidelines on Accepted Bills-i (AB-i) 1991, Table A; Section 3, IBA 1983). Selain itu, semua produk dan panduan-panduan yang dikeluarkan oleh bank-bank Islam perlu mendapat kelulusan daripada jawatankuasa syariah bank-bank tersebut berpandukan garis panduan yang ditetapkan oleh Jawatankuasa Syariah Bank Negara Malaysia².

Berdasarkan penelitian penyelidik terhadap bank-bank yang terlibat dengan kajian ini, mereka akan hanya melihat aspek zahir sahaja untuk meluluskan sesuatu pembiayaan. Status halal sesuatu barangan adalah berdasarkan senarai yang dikeluarkan oleh BNM dan dinyatakan oleh pelanggan dalam borang permohonan. Hal ini bermaksud persoalan *qasad* (tujuan) pembelian barangan adalah seperti yang dinyatakan oleh pelanggan sahaja. Namun begitu, bank-bank Islam akan menolak untuk membiayai barangan yang halal dari segi hukum dan undang-undang tetapi tujuan (*qasad*) pembelinya bukan untuk kegunaan yang dibenarkan oleh syariat Islam³. Sebagai contoh, pembelian *generator* untuk kegunaan di kasino ataupun kelab-kelab malam. *Generator* yang merupakan *al-ma'qud alaihi* bagi transaksi jual beli berstatus halal, namun objektif pembelinya adalah dilarang selagi digunakan di kasino atau pub-pub yang jelas terdapat aktiviti-aktiviti yang haram di dalamnya dan menyalahi *maqasid* syariah iaitu menjaga akal fikiran manusia.

Walau bagaimanapun, sekiranya pihak bank mengetahui dari awal iaitu sebelum kontrak pembayaran (menggunakan Surat Kredit) dikeluarkan tentang tujuan atau *qasad* pembelian sesuatu barangan yang dibiayai adalah bersalahan dengan syariat maka pihak bank tidak akan meneruskan transaksi tersebut kerana aktiviti ini dengan jelas melibatkan pihak bank dalam aktiviti yang diharamkan. Sebaliknya, jika pihak bank tidak mengetahui langsung tentang tujuan

¹ Temu bual dengan En Saharudin b Jaafar, Ketua Bahagian Perkhidmatan Dagangan, Bank Islam Malaysia Berhad di Menara Bank Islam, Jalan Perak pada 8.9.2011.

² Temu bual dengan Ahmad Suhaimi b Yahya, Regional Head Syariah, KFH pada 25.3.2011 di KFH, Jalan Pinang, KL.

³ Temu bual dengan En Azizi b Che Seman, Penasihat Syariah BMMB pada 2.6.2012 di APIUM, KL.

pembelian sesuatu barangan, maka pihak bank dibenarkan untuk membiayai pelanggan tersebut¹.

Dalam isu ini penyelidik berpendapat, pihak bank seharusnya meneliti dan menyelidiki latarbelakang perniagaan atau aktiviti yang dijalankan oleh pelanggan sebelum meluluskan pembiayaannya seperti jenis barangan yang biasa diimport oleh pelanggan. Sekiranya jelas pelanggan menjalankan urusan yang bertentangan dengan syariah, walaupun *al-ma'qud alaih* berstatus halal tetapi tujuannya untuk aktiviti dan perniagaan yang haram, maka pihak bank hendaklah menolak permohonan tersebut demi untuk menjaga kesucian dan kemurnian *maqasid* syariah.

iii. Isu-isu yang berbangkit dari kontrak syariah yang digunakan

Surat-surat kredit-i yang dilaksanakan oleh bank-bank Islam di Malaysia menggunakan tiga kontrak muamalat iaitu wakalah, murabahah dan musyarakah. Isu-isu ini mencetuskan perbincangan yang panjang dalam kalangan sarjana-sarjana kewangan Islam semasa sehingga kini. Penyelidik hanya akan menyimpulkan secara umum isu-isu berkaitan kontrak muamalat yang diaplikasikan dalam operasi surat kredit-i.

i. Kontrak wakalah

Perbincangan tentang *wakalah* biasanya akan menyentuh isu *wakalah* yang dibayar upah (*al-wakalah bi ujr*). *Wakalah* jenis ini banyak diamalkan dalam urusan muamalah dunia hari ini. Menurut pandangan fuqaha, *wakalah* hukumnya harus diambil upah atau tidak diambil upahnya (hukum asalnya) kerana ia termasuk dalam akad yang harus yang tidak diwajibkan ke atas orang yang diwakilkan untuk melaksanakannya (al-Zuhaily, 1987). Dalam Surat Kredit *wakalah* yang dilaksanakan oleh bank-bank Islam di Malaysia, bank dilantik sebagai agen (wakil) oleh pelanggannya. Sebelum Surat Kredit dikeluarkan, pelanggan dikehendaki meletakkan deposit sejumlah wang yang sama (100%) dengan harga barang yang hendak dibeli di bawah kontrak *wadi'ah*. Wang deposit inilah yang digunakan oleh pihak bank untuk menjelaskan bayaran kepada benefisiari melalui banknya. Secara ringkas isu-isu Syariah berkaitan pelaksanaan kontrak wakalah dalam surat kredit-i ialah :

1. Pelanggan Tidak Mendepositkan Wang Apabila Sampai Tempohnya

Isu syariah timbul apabila pelanggan tidak mendepositkan wang yang sama jumlahnya dengan harga barangan apabila sampai tempoh yang telah dipersetujui sedangkan perjanjian sudah dibuat dengan bank benefisiari untuk menjelaskan bayaran pada tarikh tersebut. Dalam situasi ini, terdapat dua amalan yang dipraktikkan oleh bank-bank Islam di Malaysia. Amalan pertama ialah bank akan mendahulukan bayaran kepada pihak benefisiari dan bayaran tersebut dikira sebagai hutang (*qard*) dan bank tidak boleh mengenakan sebarang caj tambahan melainkan *ta'wid* kerana keenggaran pelanggan. Amalan kedua yang dilaksanakan oleh kebanyakan bank-bank Islam ialah tidak mendahulukan pembayaran selagi pelanggan tidak mendepositkan wang walaupun sudah melepasi tarikh yang dipersetujui. Pembayaran hanya akan dilakukan menggunakan wang pelanggan kerana menurut bank, mereka hanyalah sebagai agen/wakil sahaja.

ii. Status Pemilikan Barangan dalam Surat Kredit Wakalah –i

Pemilikan barangan dalam Surat Kredit *wakalah* dicatatkan dalam Bil Muatan (*bill of lading*)². Pemilik barangan dalam Surat Kredit *wakalah* ialah pihak pelanggan kerana ia telah mengkreditkan wangnya sendiri sebanyak 100% ke dalam akaun bank. Bank hanya bertindak sebagai agen pembayar sahaja dan bukannya pemilik barangan tersebut. dalam transaksi Surat Kredit *wakalah*, terdapat perbezaan di antara bank-bank dalam menentukan pemilik barangan. Daripada lima buah bank Islam yang dikaji empat daripadanya menyatakan hak milik barangan yang dicatatkan dalam Bil Muatan kembali kepada pihak bank (bank pengeluar), manakala sebuah bank lagi menyatakan bahawa pelanggan adalah pemilik barangan tersebut. Bank-bank yang menyatakan hak milik barangan dalam transaksi Surat Kredit *wakalah* adalah hak mereka menggunakan alasan mereka akan kehilangan kawalan dan pemerhatian ke atas

¹ Temu bual dengan En Ramadhan Fitri b Elias, Vice Presiden/ Head Syariah Management Maybank Islamic pada 14.4.2012

² Bil Muatan merupakan suatu kontrak barangan, pengesahan penerimaan barangan yang dihantar dan juga suatu dokumen hak milik atas barangan berkenaan (Rosli, 1994)

barangan tersebut sekiranya pelanggan dicatatkan sebagai pemilik barangan dalam Bil Muatan. Pelanggan atas terus pergi kepada syarikat perkapalan dan mengambil barangan tersebut tanpa merujuk pihak bank terlebih dahulu. Sebaliknya, bank yang berpandangan bahawa hak milik barangan tersebut adalah pelanggan kerana pelanggan telah membayar deposit sebanyak harga barangan yang dibeli (100%) ke dalam akaun bank. Oleh itu, barangan tersebut adalah haknya dan bank hanya bertindak sebagai wakil untuk membayar kepada bank benefisiari sahaja.

ii. Surat Kredit Murabahah

Konsep *murabahah* dalam institusi perbankan Islam semasa dikenali sebagai *bay' al- murabahah lil-amir bi al-syira'* (*murabahah to the purchase orderer*) atau dikenali juga sebagai *murabahah murakkabah*. Konsep ini ditakrifkan sebagai satu bentuk permintaan dari satu pihak (pelanggan) kepada satu pihak yang lain (biasanya bank) untuk membeli suatu aset yang diingini pelanggan (dinyatakan sifat-sifatnya) dengan cara pihak pelanggan berjanji akan membelinya daripada pembeli awal (bank) secara jualan *murabahah* yang dipersetujui kadar keuntungan oleh kedua-dua pihak dan bayarannya adalah secara sekaligus atau beransur-ansur bergantung kepada kemampuan kewangan pihak pelanggan (Syubair, 2001). Secara umum, isu-isu utama berkaitan pelaksanaan kontrak *murabahah* dalam surat kredit-i adalah :

i. Isu al-muwa'adah

Al-muwa'adah bermaksud pihak bank dan pelanggan berjanji untuk menjual beli atas *wazan mufa'alah* iaitu saling melakukan antara satu sama lain. Tidak ada larangan fuqaha untuk melakukan *muwa'adah* sekiranya ia tidak berbentuk mengikat (*mulzim*). Namun begitu, sekiranya *muwa'adah* tersebut berbentuk mengikat (*mulzim*), para fuqaha berselisih pendapat tentangnya (Aznan, 2008). Isu ini timbul apabila terdapat beberapa buah bank Islam turut berjanji akan menjualkannya kepada pelanggan semasa janji dibuat (Mohammad Ayub, 2007, Zaharuddin, 2009), sedangkan yang sepatutnya pihak pelanggan yang hanya berjanji untuk membeli (*al-wa'ad bi al-syira'*).

ii. Isu *al-Qabd* (pemilikan barangan)

Qabd menurut fuqaha bermaksud penguasaan dan pemilikan terhadap sesuatu perkara yang kebiasaannya merujuk kepada sesuatu *uqud mu'awadat* (akad pertukaran). Ia boleh dilakukan secara zahir seperti pengambilan barangan selepas jual beli atau secara tidak zahir seperti pengiktirafan bahawa akibat sesuatu tindakan tertentu, menunjukkan *qabd* telah berlaku. Kebiasaannya, *qabd* bergantung kepada tanggapan uruf atau pemakaian kebiasaan masyarakat setempat tentang kaedah-kaedah sesuatu penguasaan dan pemilikan telah sempurna berlaku (Hammad, 1993). Jual beli yang menggunakan kontrak *murabahah* berkehendakkan penjual (pihak bank) untuk membeli barangan terlebih dahulu, memilikinya secara sah dan menjualkannya kepada pelanggan dengan tambahan untung yang dipersetujui antara kedua-duanya. Persoalan yang timbul ialah pihak bank Islam perlu memiliki sesuatu barangan secara sah sebelum menjualkannya kepada pelanggan. Sekiranya pemilikan yang sah tidak berlaku, maka kontrak jual beli secara *murabahah* antara bank dan pelanggan dikira tidak sah. Fuqaha semasa mencadangkan penggunaan *al- qabd al-hukmi* atau *beneficial ownership* yang dianggap boleh mengambil peranan *al- qabd al-haqiqi* walaupun ia dari segi realiti dan hakikatnya tidak sama. Kesulitan dan kemudatan yang timbul membawa kepada harusnya penggunaan *beneficial ownership* dalam transaksi *murabahah* khususnya, yang berfungsi dan berstatus seumpama hukum *legal ownership* (Hammad, 2001).

4. Kesimpulan

Bank- bank Islam di Malaysia menggunakan tiga kontrak dalam pelaksanaan surat kredit-i iaitu wakalah, *murabahah* dan *musyarakah*. Namun begitu, kontrak *musyarakah* hanya diamalkan oleh Bank Muamalat Malaysia Berhad, dan ianya tidak mendapat sambutan pelanggan atas alasan masalah teknikal dan kefahaman masyarakat yang masih lemah terhadap kontrak-kontrak yang berkonsepkan perkongsian untung rugi (*profit and loss sharing*). Isu-isu syariah yang timbul perlu diperbaiki dan dimurnikan oleh pihak bank demi untuk menjamin pelaksanaan sistem kewangan Islam yang benar-benar menepati kehendak syariah (*syariah compliance*).

Rujukan

- Accounting and Auditing Organisation for Islamic Financial Institutions (AAOIFI). (2008). *Shari'a Standards For Islamic Financial Institutions*. Bahrain.
- Ahmad Azam Othman, Rosmawani Che Hashim & Akhtarzaite Abdul Aziz. (2009, June). *An Overview of Shariah Issues Regarding The Application of The Islamic Letter of Credit Practice in Malaysia*. Kertas kerja yang dibentangkan di International Conference on Corporate Law 2009, "Contemporary Issues and Challenges," Universitas of Airlangga, Surabaya.
- Ayub, Muhammad. (2007). *Understanding Islamic Finance*. England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB). (2008)
- Bank Negara Malaysia Guidelines on Accepted Bills-i(AB-i). (1991), Table A; Section 3, IBA. (1983)
- Hammad, Nazih. (1993). *Mukjam al-Mustalahat al-Iqtisadiyyah fi Lughah al-Fuqaha*. Herndon: The International Institut of islamic Thought.
- Hammad, Nazih. (2001). *Qadaya Fiqhiyyah Mu'asirah fi al-Mal wa al-Iqtisad*. Damsyiq : Dar al-Qalam.
- Hill, Charles W.L. (1999). *International Business: Competing in the Global Marketplace*. Irwin: Mc Graw-Hill.
- Hinkelman, Edward G et al. (2002). *Dictionary of International Trade*. US: World Time Press.
- Lee, Mei Pheng & Detta, Ivan Jeron. (2007). *Islamic Banking and Finance Law*. Petaling Jaya: Pearson Malaysia Sdn Bhd.
- Rhb Islamic Bank. (2011).
- Rosmawani Che Hashim. (2009). *Pengenalan Undang-undang Perdagangan Antarabangsa*. KL : Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Sauud Muhammad al-Rabiah. (1992). *Tahawwul al-Masraf al-Ribawi ila Masraf Islami*. Kuwait: Markaz al-Makhtutat wa al-Turath wa al-Wathaiq.
- Sudin Haron. (2005). *Sistem Kewangan dan Perbankan Islam*. Kuala Lumpur: KL Bussiness School Sdn Bhd.
- Syubair, Muhammad Usman. (2001). *Al Muamalat al Maliyyah al Muasirah fi al Fiqh al Islami*. Jordan: Dar al-Nafais.
- Tuckman, B.W. (1999). *Conducting Educational Research*. USA: Harcourt.
- Zaharuddin Abd Rahman. (2009). *Murabahah, Teori Aplikasi dan Isu Dalam Perbankan Islam Semasa*. Selangor: True Wealth Sdn Bhd.
- Zuhaily, Wahbah. (1987). *Al-'Uqud al-Musammah fi Qanun al-Muamalat al-Madaniyyah al-Imarati wa al-Qanun al-Madani al-Urdumi*. Damsyiq : Dar al-Fikr.